СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXX. Число 248. Джерзи Сити, Н. Дж., середа, 25. жовтня, 1922. VOL. XXX. No. 248. Jersey City, N. J., Wednesday, October 25, 1922. THREE CENTS

УКРАЇНСЬКІ ГРОМАДИ! Прийміть сейчас участь в боротьбі проти польського наїзду у Східній Галичині, жертвами на Фонд Негайної Допомоги!

ВІДНОВЛЯЮТЬ ПРОЦЕС ЗА МАСАКРУ В ГЕРИН

МАРІОН, Илинойс, 23. жовтня. — Спеціяльна велика лава присяжних суддів почала нині наново своє слідство проти виновників масакри в Герин.

Нині сполудня видала вона лісту осіб, обжалованих за вбийства, поповнені підчас сеї масакри; на лісті є 48 осіб, так що всіх обжалованих осіб буде 434. Всіх обжалованих обвиняють також за смерть Гнатія Кубаніса, котрий був послідною жертвою масакри; він помер кілька днів тому в шпитали наслідком ран, віднесених підчас масакри.

СУД ЗАЯВЛЯЄТЬСЯ ЗА ПРОГИБІЦІЙНИМ РОСПОРЯДКОМ УРЯДУ

НЮ ЙОРК, 23. жовтня. — Федеральний суддя розглянув нині протест кількох транспортових компаній проти недавного рішення федерального уряду в справі виконування закона про прогибіцію та видав вирок, що все те рішенне годиться вповні зі законом.

Наслідком сього рішення всі кораблі, що приїздять до Злучених Держав, будуть мусіти бути „сухі".

АҐІТАЦІЯ ЗА ВЕЛИКОЮ АРМІЄЮ

НЮ ЙОРК, 23. жовтня. — Секретар війни Вікс виголосив тут промову перед одним офіцирським товариством, в котрій остерігав Америку перед воєнною неприготованностю. Він заявив, що 150,000-а армія для Злучених Держав за мала.

ВІДКРИЛИ НОВУ КОМЕТУ

КЕЙМБРИДЖ, Месечузетс, 23. жовтня. — Гарвардський університет дістав телеграму з Німеччини, що астроном Баде з Гамбурга відкрив нову комету (хвостату звізду).

Його відкриття мали вже потвердити астрономи Данії.

ВЗИВАЄ ЦЕРКВИ ПОМАГАТИ БЛИЗЬКОМУ СХОДОВИ

ВАШІНҐТОН, 23. жовтня. — Федеральна Рада Церков в Злучених Державах, що обєднує всі протестантські церкви в Америці, видала до всіх церков, з нею получених, щоби вони розвели серед своїх членів аґітацію за допомогою для жертв воєнних подій на Близькому Сході.

Татолицькі організації видали подібні відозви кілька днів передтим.

ПОЗИЧКУ АМЕРИКИ ПІДВИСШЕНО

ВАШІНҐТОН, 23. жовтня. — Секретар скарбу оголосив, що державна позичка Злучених Держав, котру первісно оголошено на 500 міліонів, а до котрої зголошено три рази тілько гроша, буде виносити 763 міліони долярів.

З того 511 міліонів долярів буде заплачено державі готівкою, а решта „бондами свободи" і тим подібними вартісними державними паперами.

МІСТО НЕ ПУСТИЛО ДАНКЕН

БОСТОН, Месечузетс, 23. жовтня. — Міські власти не допустили до виступу відомої американської танцюристки Ізидори Данкен, котра повернула недавно з Росії віддана за московського поета Есеніна.

Звідомлена про зарядженне властий, Данкен заявила, що заборона є випливом „пуританської вульґарности".

ПРИДУМАВ ЕЛЄКТРИЧНИЙ АВТОМОБІЛЬ

СИРАКЮЗ, Ню Йорк, 23. жовтня. — Нині викінчено тут у фабриках Ґенеральної Електричної Компанії перший модель електричного автомобіля, придуманого відомим електричним винаходчиком Карлом Штайнмецом.

Автомобіль може подорожувати 200 миль без зміни своїх батерій. Він може їхати зі скоростю 15 до 40 миль на годину, важить 2,000 фунтів та буде коштувати коло 1,000 долярів, як не менче.

Першу їзду в винаході відбув самий винаходчик.

БОНАР ЛО — КАНАДІЄЦЬ

НЮ ЙОРК, Н. Й., 23. жовтня. — Ендру Бонар Ло, котрого нині вибрано в Анґлії провідником тамошньої консервативної партії і котрий приняв уряд голови британського кабінету, є родом Канадієць.

Він родився в Ню Брансвик. Ходив до народньої школи в Гемилтон, а ґімназію (гай скул) скінчив у Ґлесґов, в Шотляндії.

Спершу він був купцем. Потім вступив до громадського життя в Анґлії і вперве в 1915 році став міністром кольоній, а другий рік (1916) він став міністром скарбу і провідником палати громад. — Тепер Бонар Ло має 63 роки.

Се є перший премієр і політичний лідер у Великій Британії, родом не з Анґлії, але з одної з її кольоній. Се теж перший премієр в нових часах без висшого образовання (він не кінчив каледжу ані університету).

На найвисше становище у Великій Британії Бонар Ло вибився безперечно своїми спосібностями, своєю працею і своєю постійностю у політичних переконаннях і засадах.

В перших роках премієрства Лойда Джорджа Бонар Ло був його особистим дорадником і богато успіхів в політиці він завдячує Бонарови Ло.

НЕҐАЙНА ПОМІЧ РІДНОМУ КРАЄВИ З ЙОНКЕРС

В неділю 22 жовтня о годині 7 вечер в церковній галі зібралося около 300 громадян Українців та Українок, щоби дати вислів своїм почуванням зглядом рідного краю, що отікає кровію під польським ярмом.

Зібраннє отворив місцевий парох о. Володимир Сполітакевич, до президії покликано Кіндрата Шелецького, а на секретарів Андрія Скробалу та Василя Мандзія.

Головний референт Др. Л. Мишуга з Вашінґтону представив зібраним перебіг боротьби українського народу в Галичині за волю в останніх кількох літах і змагання українського правительства вивести галицьку справу перед судом цілого цивілізованого світа. Відтак вказав на конечність продовжування боротьби аж до побідного успіху.

Другий бесідник, Др. С. Демидчук, вказав на конечність обєднання усього народу в часі визвольної боротьби і потребу, жертв на таку високу ціль.

О. В. Сполітакевич завізвав до жертв і сей апель увінчався повним успіхом. Зложено готівкою, $235, деклярoвано 79, разом $314.

„Ще не вмерла" і „Не пора" були кінцевими кличами перед опущеннєм галі о годині 9:15 в ночи.

СМЕРТЬ ВИЗНАЧНОГО АМЕРИКАНЦЯ

Ню Йорк, 22. жовтня. — По кількамісячній недузі помер тут нині др. Лаймен Абот, пастор одної конґреґаціональної церкви в Бруклині, редактор тижневника „Автлук" та визначний суспільний діяч.

Уроджений 87 літ тому назад, він спершу посвятився був адвокатурі, але скоро покинув її та став проповідником. По пятьох літах пасторства покинув його для літературної праці, котру вже не покидав ціле життє. Був він редактором цілого ряду ґазет, тижневиків та місячників. Його імя злучене з ріжними горожанськими реформаторськими рухами. За послідні літа свого життя він давав значну літературну допомогу політиці Рузвелта. Написав довгий ряд книжок, в котрих розбираеться ріжні релігійні та суспільні квестії.

„ПОЛЬСКІ ЗВЙОНЗЕК КРЕСОВИ"

З Варшави доносять до „Слова Польського": В неділю відбувся в Барановичах зїзд „Кресових дзялачи" на якому основано виборчий блок „на кресах" під назвою „Паньствове зєдночене на кресах". До цього бльоку приступили: Польскі Звойнзек кресови. Д. У. П. та білоруські і українські (?!) угруповання. В тому зїзді приняли між иншими участь біскуп Лозіньскі і православний архиєпископ Діонізій (!). Бльок виставить свою лісту та спільну державну лісту.

ВСЕ ЩЕ ПРОТИ ЛЬОНҐЕТА.

„Америкен Дефенс Сосайті" внесло до департаменту стейту протест проти допущення до Злучених Держав французького соціяліста, Льонґета, внука Карла Маркса.

В своїм протесті товариство критикує становище департаменту стейту, котрий видав дозвіл Льонґета на приїзд до Америки. Протест закидує Льонґетови, що він є прихильником совєтської Росії, тоді як Льонґет з колишнього прихильника большевиків перемінився в їх ворога та провідника партії, ворожої комуністам. Льонґет та його товариші виступили проти Третого Інтернаціоналу в Москві бо не хотіли бути слугами чужої організації, котра видавала всі прикази без огляду на інтереси робітництва других країв. За його становище супроти московських деспотів московські большевики його остро нападали, а Ленін звертався проти Льонґета в спеціяльних „посланіях".

ФОРД ДУМАЄ УРЯДЖУВАТИ РАДІОВІ СТАЦІЇ.

Генрі Форд, відомий американський автомобілевий маґнат, поробив пляни урядити по цілих, Злучених Державах яких 400 радіових стацій (бездротного телефону), щоби в той спосіб росширяти серед американського народа вісти про політику та бизнес без посередництва ґазет. Стації мають бути наперед уряджені в усіх великих містах Америки.

ІМІҐРАЦІЯ ЯК СТАРИЙ КРАЙ.

В неділю, дня 22. жовтня, урядили Мексиканці в столиці Мексику велику бійку з биками. На представленнє прийшло мимо дуже кепської погоди аж 15.000 людий. Ані дощ ані злива ані слабе „представленє" не відстрашило розбавлених національним шпортом видців і вони висиділи до самого кінця представлення, поки „матадори" не вбили через дощ з тяжкою бідою пятьох биків на сцені.

БЕХИНЄ — МІНІСТРОМ ШКІЛЬНИЦТВА

УЖГОРОД, 15. жовтня. — В чесько-словацькій републиці має бути на днях довершена зміна влади. Президентом міністрів має бути провідник чеських аґраріїв Швегла; Бенеш задержує теку міністра заграничних справ, а міністром шкільництва стає відомий вже читачам „Свободи" із свого вислову про український піємонт на Підкарпатській Руси посол Рудольф Бехинє.

Якщо так дійсно станеться, то можна ожидати більших змін в шкільництві, головно в середнім, в якім декуди гніздиться кацапство.

ЗА ЩО МУЧИЛИ ЇХ ЦІЛИЙ РІК В ТЮРМІ?

ВІДЕНЬ, 18. жовтня. — Варшавські польські ґазети доносять, як кажуть, з добре поінформованих кругів, що небавом буде проголошена амнестія (помилуваннє) для 13 товаришів Федака ,обжалованих за „протидержавний" замах у Східній Галичині .Перед судом стане яко обжалований за злочин наміреного морду тільки Федак.

200,000 ГРЕЦЬКИХ ЗБІҐЦІВ ПЕРЕЙШЛО РІКУ МАРІЦУ

АДРІЯНОПОЛЬ, Тракія, 22. жовтня. — Досі перейшло вже ріку Маріцу 200,000 грецьких збіґців з Тракії. Вони є у великій нужді, але нема для них поратунку.

Грецьке правительство старається з усіх сил дати збіґцям поміч, але воно є безсильне супроти великої їх нужди і недолі.

БОНАР ЛО ПРОВІДНИКОМ АНҐЛІЙСЬКИХ КОНСЕРВАТИСТІВ І ПРЕЗИДЕНТОМ КАБІНЕТУ

ЛОНДОН, 23. жовтня. — Нині на зібранню 439 членів консервативної партії, в якому взяли участь члени палати громад і лордів, вибрано одноголосно провідником консерватистів (юніоністів) Ендру Бонара Ло.

Нині вечером Бонар Ло був на послуханню у короля Юрія, яке тривало 20 хвиль.

Він приняв від короля порученнє утворити новий міністерський кабінет і приняв уряд премієра.

В четвер король має видати проклямацію про розпущенне парляменту і розписаннє нових виборів на 15. падолиста с. р.

Бонар Ло зачав уже заходи задля складення нового кабінету. Се буде перший консервативний кабінет в Анґлії від 17 літ.

У своїй заяві сказав новий премієр, що край потребує консервативної політики, але не назадницької а поступової, яку він буде вести. Далі він зазначив, що його політика буде спокійна і постійна, без скоків. Заявив теж, що ірляндська конституція останеться законом. Вкінці вказав на боротьбу, яку зачав Лойд Джордж проти нього. Признав його великі заслуги для Анґлії вчасі війни, але додав, що сі заслуги не управнюють його до премієрства до смерти. Про себе сказав, що він старий чоловік, і не знає, чи зможе довго працювати на становищі премієра. Якщо лікарі сказалиб, що се для нього затяжка праця, так він уступить. Але не уступить добровільно, бо радий працювати для рідного краю.

КОНФЕРЕНЦІЯ В СПРАВІ БЛИЗЬКОГО СХОДУ

ПАРИЖ, 23. жовтня. — Велика Британія, Франція й Італія вимінюють тепер свої погляди про конференцію у справі Близького Сходу.

Ся конференція має зачатись 13. падолиста в Лозані, у Швайцарії. На неї запрошені Велика Британія, Франція, Італія, Японія, Туреччина, Греція, Югославія і Румунія.

Большевицька „Росія" буде запрошена тільки до нарад у справі Дарданелів.

ЩО ДОНОСИТЬ ВАРШАВА?

ВАРШАВА, столиця Польщі, 23. жовтня. — Східна Галичина сталась видовищем акції банди (!) 40 (!) або 50 (!) терористів, яких тут представляють за анархістів (!) під проводом політичного вигнанця Петрушевича.

Вони знищили збір збіжа і повисаджували зелізниці.

ЗАМІТКА. — Так Варшава доносить до Америки про боротьбу цілого українського народу проти лящкого розбишацького народу.

Оборону нападеного народу вона називає анархією.

Оборонців вільности рідного краю вона називає бандою та анархістами.

Вона далі бреше, що всю ту боротьбу веде 40 чи 50 осіб.

Сю боротьбу, сю ОБОРОННУ ВІЙНУ проти наїзника-злочинця, веде увесь нарід, а безпосередно її виконують сотки молодих горячих патріотів, котрі, не можучи стати в рядах на полі бою з оружєм в руці проти наїзника, були змушені рішитись на таку оборонну війну, яку тепер ведуть.

Проти польського очорнювання перед Америкою української оборонної війни в українській Галичині повинні американські Українці запротестувати на прилюдних зібраннях.

ЩО ВИРОСЛО З БОЛЬШЕВИЗМУ?

МОСКВА, столиця Московщини, 20. жовтня. — В Росії в останніх часах за большевицького правління розвинулась в нечуваний спосіб газардова гра в карти, якій імовірно нема рівної у світі.

Головним осідком картярів є Москва. Московське касино гри в карти отворене від 8. години вечір до 10. рано. За сей час картярі програють около трілїон (міліон міліонів) рублів. Найменьша ставка виносить 10 міліонів рублів, але звичайно грають по '00 міліонів рублів. Грають майже самі Москалі.

Большевицьке правительство не поборює ані не переслідує гри в карти, Воно лише стягає з картярських домів доволі значний податок. Московське касино платить больвицькому урядови що ночі 50 міліонів рублів.

На зразок московського касина гри отворено такісамі доми картярів по всіх більших містах Московщини і Росії. З усіх тих домів большевики стягають для себе податок.

ЕПИСКОП НЯРАДІ ВІЗИТАТОРОМ В ПРЯШЕВІ

УЖГОРОД, столиця Підкарпатської Руси, 15. жовтня. — Як подають часописі, назначив Рим апостольським візитатором на ту часть греко-католиків, які мають дієцезію в Пряшеві, епископа з Крижевців, у Югославії, д-ра Нярадія. Няраді походить споміж т. зв. бачванських Руснів, про яких ширша українська громада знає з писань тамошнього Українця д-ра Гаврила остельника. Няраді чує себе Українцем.

З приводу його назначення вдарила на алярм пряшівська кацапська „Русь", що Няраді — мовляв — назначений заходами митрополита Шептицького, щоби зробити з Пряшівщини Україну. і т. д. і т. д.

СВЯТО 1. ПАДОЛИСТА В УЖГОРОДІ

УЖГОРОД, 15. жовтня. — Українська еміграційна громада в Ужгороді вибрала 7. с. м. комітет для влаштовання свята українського дня 1. падолиста.

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893.
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 3, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА.	
Three cents the copy.		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates.		В Джерзи Сіти і загряницею.	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.

Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.

За оголошення редакція не відповідає.

З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

ЩЕ СПРАВА ЦІН.

Комітет для економічних розслідів при Гарвардськім університеті підніс справу, яка для професорів має теоретичне, але для робітників може мати й практичне значінне. Є ним питанне, чи можна сподіватися повороту цін до передвоенного уровеня. Питанне, яке мусить мати немале значінне хочби при укладанню скалі робітничої заплати при нагоді заключування умов межи підприемцями та юніями.

В тій справі професори та другі члени економічного комітету, яких ніхто не може посудити о якунебудь сторонничість, прийшли по довгих дослідах до переконання, що протягом найблизчого десятиліття ледво чи можна сподіватися зниження цін до передвоенного уровеня. Як кажуть вони, в Злучених Державах не можна доглянути ні одного чинника, який звичайно викликує обниженне цін. До сього самого висліду прийшли дослідики на основі історичних розслідів других повоєнних підвисшень цін, подібних до нинішнього; ні раз в історії 19-ого століття ціни не спали за 10 літ до попереднього уровення, а в більшости случаїв таки ніколи сього не зробили.

В світлі сих дослідів знатоків економічного життя та розвою домагання капіталістів обнижати робітникам заплату на тій основі, що мовляв ціни падуть і будуть падати. доки не вернуться туди, звідки почали зростати, виглядає як звичайний крутарський маневр, котрий свідомі робітники та робітничі організації мусять поборювати.

„СТАРОПОЛЬСЬКА ГОСТИННІСТЬ".

Дружина відомого нашого вченого Д-ра С. їздила недавно на Буковину, щоб відвідати свою родину. Коли, вертаючи з Чернівців, переступила границю „румунсько-польську" була арештована польською жандармерією. Причина арешту дуже характеристична. Добродійка С... мала заплакані очи і в руці тримала ілюстровані казки для дітий. Між ілюстраціями була одна, що представляла злющу відьму з мітлою. Польські жандарми мабуть добачили в цій відьмі портрет Речіпосполитої Польської і закричали грізно: „А це хто такий?" „Відьма", — відповіла п. С. „А що це за книжка?" — „Казки для дітий". — „А кому ви їх везете?" — „Мужови. Він їх потрібує до нового видання". — „А чого в вас заплакані очи?" — „Я пращалася з мамою. Мати плакала і я немогла здержатися від сліз". — „Ага, ось яка ви птиця! Вертайте назад на Буковину!"

Пані С. не хотіла вертати, казала, що вона їде до свого шваґра священика коло Снятина.

Мусіла тоді піддатися основній ревізії (до голого тіла) і попроваджено її під ескортою жандармів до староства. Тут нові допити, нове слідство. Покликано і шваґра пані С. А коли нічого небезпечного для цілости польської Речіпосполитої не відкрито, сказав пан староста до отця С. „Беріть собі цього цінного гостя, але най він мені нікуди не швендяється і третього дня най собі дальше їде з мого повіту".

Ось до чого можуть довести казки для дітий і заплакані очи! Ось як виглядають тії горожанські свободи, якими так дуже величається Польща. Тай чемність польських урядників супроти жінок теж неаби яка... Н. М.

МАХНО.

„Батько Махно" відомий провідник одного з повстанчих відділів на Україні, який довго боровся з большевиками і здобув собі широкий розголос між народом, був приневолений перейти границю. Він опинився в польськім таборі інтернований. Наші читачі може пригадують собі відозви в польських ґазетах, щоб подавати вісти про „злочини Махна в польських маетках на Україні, — бо його треба поставити перед суд, а доказів нема".

Тепер „батька Махна" відставлено з табору інтернованих до судової вязниці і то до одної з найгірших, хоч всі вони в Польщі дуже погані, а то під закидом, що Махно злигався з большевиками і мав підняти у Східній Галичині протипольський рух.

На злодію шапка горить. Поляки боялися Махна і за всяку ціну хотіли його знищити, бо він, хоч бився проти большевиків, але все таки український ватажок і то доволі популярний і не знати яку ролю мігби відограти в будучности. А так: sicher ist sicher. В польській тюрмі доїдуть йому кінця. „Nie honorowo, ale zdrowo", — це одна з теорій польської Річи посполитої.

Тепер доносять польські ґазети, що жінка Махна втікла. Вона інтеліґентна людина, добра Українка і теж дуже популярна. Питання, чи Махнова справді втікла, чи прямо пропала? Бо в Польщі і це можливе. Не дармож учили Поляків Єзуїти, що кожна дорога добра, коли тільки веде до бажаної цілі.

А для Поляків бажана ціль: нищити Українців, котрі уявляють собою якусь активну силу і моглиб відіграти значнійшу ролю у визвольній боротьбі. Н. М.

ГОРЕ ПОБІДЖЕНИМ!

ВРАЖІННЯ З НАДРЕНСЬКОЇ КРАЇНИ.

(Від власного кореспондента).

Від Гайдельберґ невеликого, відомого своїм чудовим положеннем німецького міста зі славним старинним університетом, пів години їзди до великого промислового німецького міста Мангайму, положеного на правім березі Рену.

З Мангайму через міст на Рені йдеться до міста Людвіґсгафена, яке лежить на лівім березі Рену.

Зближаючися до моста на Рені від сторони Мангайму, бачите цікаве — як на мирні часи — виодвище: французьких вояків, найчастійше Африканців, які стоять на сторожі по обох боках моста.

Так Ви знакомитеся з тим явищем, про яке дуже часто голосно в часописях: з антантською обсадою німецької державної території, яка лежить на лівім березі Рену.

На Мировій Конференції ..ранція, впоєна побідою, домаагалася не тільки „десанекції" Альзації й Льотаринґії, себто поворотного прилучення до Франції сих країв, анектованих (забраних) від Франції Німеччиною підчас німецько-французької війни в 1970—71 р.

Ні — Франція домагалася значно більшого, а саме **анексії** чисто німецьких земель на лівім березі Рену до Франції.

Як Бісмарк в 1870—71 р. говорив, що Німеччина не може бути безпечна перед нападом Франції, коли не поставить своєї ноги на Альзації й Льотаринґії, — так Клеманcо в 1919 р. говорив, що Франція не може бути безпечна перед нападом Німеччини, коли французький жовнір не буде купатися й поїти коний у Рені.

Ті самі слова, — тільки в 1870-71 р. говорив їх канцлєр **Німеччини** Бісмарк, а в 1919 р. президент міністрів **Франції** Клемансо.

Та є між тими словами **ріжниця.**

Альзація й Льотаринґія — се предмет історичного спору між Німеччиною і Францією. Населеннє в сих країнах мішане: німецьке і французьке.

Натомість ті надренські землі, які в 1919 р. хотів анектувати від Німеччини до Франції Клемансо, є чисто німецькі.

Мирова конференція не сповнила французького домагання, не дозволила Франції забрати німецьких земель по лівім боці Рену.

За те полагодила справу таким компромісом:

Одну часть німецької території по лівім боці Рену, т. зв. область Саари (Saargebriet), з цінними копальнями вугля, виділила в окрему одиницю під адміністрацією комісії Союза Націй; через 15 літ має населеннє голосувати, чи хоче, щоб область Саари остала далі окремою одиницею, чи хоче прилучитися до Франції чи до Німеччини.

Се й є так звані обсаджені німецькі землі. Обнимають вони не тільки німецьку державну територію на лівім боці Рену, але антантська обсада простягається декуди також на правий беріг Рену.

Положеннє сих німецьких земель таке, що цивільну власть сповняє німецьке правительство, сі землі висилають послів до німецького парляменту, словом, державна суверенність і її виконаннє належать до Німеччини.

Одначе в виконуванню державної суверенности Німеччина обмежена тим, що на сих землях знаходиться військова обсада держав антанти: Бельґії, Франції, Анґлії, Америки (кожда держава має свою полосу) і військова власть належить до команд згаданих держав антанти. А що сі команди виконують військову власть так як се їм видається в інтересі їх держав, то очевидно, що німецька цивільна власть і німецьке населеннє мусять коритися чужій військовій владі.

Я тільки коротко згадаю про ті темні сторони антантської обсади, на які жалується Німеччина. Отже:

Величезні кошти обсади, спричинені великим числом війска, великою, надмірною платою, яку побирає се війско від ґенерала до простого вояка, надмірними вимогами щодо поміщення як військової маси, так особливо висших офіцирів.

Самовільне поведеннє військових властий. Згадаю отсей випадок: Недавно в місті Оберкассель вбито в ночи двох бельґійських вояків. Зараз посипалися репресії на місто, бо вбивства, мовляв, мусів допуститися хтось з Німців. Потім показалося, що се один жовнір застрілив другого а потім себе. Словом, що не сталося би, зараз перше підозрінне паде на Німців і сиплються репресії.

Вкінці найтемнійша сторона: що Франція держить тут жовнірів з Африки, які особливо дико поводяться супроти населення, насилують німецьких жінок.

Згадаю ще про **французьку політику** в обсаджених надренських землях.

Французи леліють думку, щоб не тільки области Саари, але всіх обсаджених німецьких земель на лівім березі Рену ніколи вже Німеччині не віддати. Вони раді би утворити з них „незалежну надренську республику", яка очевидно отавала би під впливом Франції.

І хоч як високо стоїть національна свідомість німецького народу, а все таки знайшовся гурток **німецьких ренеґатів,** які нібито в імени населення домагаються відірвання німецьких земель на лівім березі Рену від Німеччини й утворення „незалежної надренської республики". Провідником сього гуртка є **Дортен,** бувший німецький висший урядовець.

Німецька поліція була раз дістала Дортена в свої руки й завезла на правий беріг Рену, де вже нема антантської обсади. Мабуть думали його судити за державну зраду. Але Франція виступила в обороні Дортена і його мусіла випустити на волю, щоб він на лівім березі Рену під охороною французької обсади міг далі вести свою ренеґатську діяльність.

Фіґура Дортена показує, що в найсвідомійшим народі знайдуться неґідні одиниці. Тому й нас не повинно занадто бентежити те, що і в нашій Галичині знайшлися Яцкови та Твердохліби.

* * *

Після сих загальних відомостий хочу Вам подати кілька вражінь з подорожі по обсаджених німецьких землях.

Я вже згадував, що вже в Мангаймі, зближуючися до моста на Рені, бачиться незвичайне на мирні часи видовище: французьку військову сторожу.

Поїзд переїздить міст, задержується на двірци в Людвіґсгафені, їде далі то задержуючися на двірцях то лишаючи їх, в кінці доїздить до Майнца, де я маю намір задержатися.

Хто їздив по воюючих державах підчас війни, той, почавши від Людвіґсгафена, має вражіннє, що тут ще війна не скінчилася. На кождім двірци повно французьких жовнірів, французьких прапорів, скрізь військові бюра, військові сторожі,— зовсім як за часів війни.

Так воно скрізь, де є французька обсада.

(Анґлійська обсада менше кидається в очи. Та про те низше).

В Діссердорфі на мості, який веде з правого берега Рену на лівий, я побачив ще більше: дротяні загороди, якими французька військова сторожа може кождої хвилі загородити цілий міст, і глиняні насипи, зза яких можна стріляти, мабуть не машинові кріси. Словом — неначе-б за хвильку мав напасти неприятель.

Французьку обсаду бачив я в отсих містах: Майнц, Вісбаден, Бонн, Діссельдорф. І скрізь виніс як найважче вражінне. Може тому, що я переносився духом до Галичини і бачив там польську обсаду, — бачив і порівнував...

Найважнійше, що французька обсада особливо ярко кидається в очи, неначе-б хотіла особливо показати Німцям: „Ми побідники, а Ви побіджені!"

Вже самі французькі військові мундури, ясно-синьої краски, якої зрештою ніде не видно, або ярко вишити офіцирські шапки—особливо кидаються в очи.

При тім скрізь урядові будинки, сторожі, прапори.

Німеччина, як відомо, належала перед світовою війною, до найбільш мілітаристичних держав. Отже мабуть мала досить казарм для війска й будинків для поміщення військових установ.

А одначе французька обсада робить вражінне, неначе їй тих буиднків, в яких містилася німецька військовість, замало. Скрізь бачите публичні установи (державні будинки, міські доми, школи), готелі і приватні доми зареквіровані для військових потреб. І то звичайно що найгарнійші будинки, положені на найгарнійших місцях. Здається мені, що Німець мусить се відчувати як коли-б французький гвіздь вбивано в найболючійше місце німецького тіла...

Поведеннє офіцирів... До одного банку заходить офіцир. Не каже „добрий день", тільки від разу очевидно по французьки: „Як платить?" (себто за французький франк). Одержавши відповідь, відходить, не сказавши: „Дякую".

На сім тлі приємну несподіванку зробив якийсь висший французький офіцир в Вісбадені, який при театральній касі весь час говорив по німецьки, хоч видно, що се йому було не легко.

„Голосно" поводяться й цивільні Французи. Ось їде залізницею здовж Рену якась прогулька французької молодіжи, між якою є й якісь Поляки, бо до мого вуха долетіла якась польська фраза. Їдуть і голосно співають французьких пісень. А Німець у Франції боїться навіть сказати голоснійше слово по німецьки...

Зайдіть до реставрації чи каварні і знов побачите ріжницю між побідниками і побідженими.

Ось обід в однім ресторані в Майнці: по 80 марок (зупа і кусок ковбаси з яриною), по 180 марок (зупа і кусок воловини з яриною) і по 300 марок (зупа і печена курка). Німці їдять обіди по 80 марок, дехто по 180 марок. Французи — переважно військові по 300 марок. Німці пють пиво, Французи вино.

Стати їх на се! Адже всі вони дістають — як на бідні німецькі відносини — велику плату. А крім того за 1 французький франк платять 100 марок і більше.

Каварня... Переважно французькі військові. За одним столом сидить кількох вояків — не-офіцирів, пізнаю по шапках. Перед ними кілька порожних фляшок від пива, потім їдять якусь печеню, приладжену по французьки, потім курята, потім щось солодке, при тім пють вино.

Коли німецький міністер не має свого власного маєтку, тільки міністерську плату, то певне може собі позволити на таку вечеру хиба на Різдво й Великдень...

До каварні входить німецький жовнір-каліка. Продає сірнички й инші дрібнички. Підходить також до згаданого стола французьких вояків і вони щось йому дають...

Думаю собі: Невжеж в нас український жовнір-каліка так жебрає у своїх ворогів?

В Бонні іде вулицею двох французьких вояків-Африканців і з ними якась біла дівчина, яку один з них держить ніжно за руку.

Думаю собі: Невжеж се може бути німецька дівчина? І далі: Чи і в нас так українська дівчина може ходить з польським вояком

Дуже часто стрічається особлива, понижуюча услужливість супроти чужих військових. Особливо у кельнерів, які так і скачуть коло військових гостий, сподіваючися доброго напивка, стараються говорити до них по французьки.

Тай взагалі, коли вважають кого за чужинця, починають говорити по французьки.

Все те насуває невеселі думки й про національну самопошану і національне самопониженнє — навіть у такого народу як німецький...

В Кельні обсада **анґлійська.** І хоч — коли добре придивитися — скрізь роїться від Анґлійців, одначе **загальне вражінне** таке, що вони так не кидаються в очи як Французи, що анґлійський гвіздь менше болючий.

Не видно стільки анґлійських прапорів, анґлійські мундури, темно-жовтої краски, гублять-ся серед темно-сірих красок цивільних одягів, на мості на Рені не стоїть анґлійська сторожа...

Якось тихше, обережнійше, не так крикливо виконують Анґлійці власть в обсаджених німецьких землях.

Але власть все таки чується. Ось в опері побіч заборони курити, виданої німецькою поліцією знаходиться напис: „Smoking strictly prohibited by order of the British Commander". Значить, німецька поліція навіть в чисто цивільних справах не є для анґлійського вояка ніяка власть і для нього навіть заборону куреня в такім цивільнім будинку, як опера, може видати тільки анґлійський командант.

Місцеві люди кажуть, що Анґлійці стараються жити в добрих зносинах з місцевим населеннем.

Та се навіває ріжні думки, бо кожда річ має дві сторони. Я не хотів би, щоб у нас польські окупанти добрим поведеннєм здобували собі прихильність населення, щоб вони зживалися з ними. Нехай воно не привикає до них, а тужить за хвилею, коли вони заберуться з нашої землі!

• • •

Побачивши на власні очи антантську військову обсаду на німецькій землі, я відчув її як велику несправедливість, яка копає далі пропасть між Німеччиною й її побідниками.

На се скажуть: Якби Німці були побідили, були би зробили те саме.

Може бути! Але се не оправдує того, що антанта зробила з Німеччиною. Не оправдує тим більше, коли візьмемо на увагу, що антанта голосила на весь світ, що вона воює за здійсненнє ідеалів рівности між народами, справедливости в міжнароднім життю, що вона хоче мира, де не було би ні побідників ні побіджених.

Ті французькі, бельґійські, анґлійські гвізді, вбиті в німецьке тіло, не причиняться до того, щоб Німець уважав Француза, Бельґійця, Анґлійця своїм братом.

Коли хочемо дійти до ліпших відносин між народами, то **почин до сього мусять усе давати сильні.** Годі домагатися, щоби побіджений ляг серед дороги і сказав: „Бий, скільки хочеш, бо ти мій брат і я тебе люблю!" **Побідник** мусить сказати: „Ти мій брат і я не хочу твоеї кривди, жиймо в згоді!"

Инакше ідея ненависти до ворога, ідея відплати йому буде вічна.

• • •

Я вже зазначив висше, що антантська обсада може тому зробила на мене таке глибоке вражінне, бо коли я бачив французьких чи анґлійських вояків на німецькій землі, се мені пригадувало, що в ту саму хвилю в нашій Галичині знущаються над нашим народом польські окупанти.

Тільки антантська обсада на німецьких землях, які все таки творять часть німецької держави, мають німецьку цивільну власть, се є рай з тим пеклом, яким є польська окупація на нашій землі.

Читаючи сі мої вражіння з обсаджених німецьких земель, згадайте й Ви, американські Браття, про ті пекольні муки, які терплять наші Браття під польською окупацією, і старайтеся всіми силами причинитися до визволення нашої рідної землі з польської неволі!

Гайдельберґ, 3. жовтня 1922.

Д-р Михайло Лозинський.

ТРИ ШЛЯХИ.

Ой три шляхи широкії
Докупи зійшлися;
На чужину з України
Брати розійшлися;
Покинули стару матір,
Той жінку покинув,
А той — сестру, а найменший —
Молоду дівчину.

Посадила стара мати
Три ясені в полі,
А невістка посадила
Високу тополю;
Три явори посадила
Сестра при долині,
А дівчина заручена
Червону калину.

Не принялись три ясені,
Тополя всихала.
Повсихали три явори,
Калина зовяла,
Не вертаються три брати, —
Плаче стара мати,
Плаче жінка з діточками
В нетопленій хаті;
Сестра плаче, — йде шукати
Братів на чужину,
А дівчину заручену
Кладуть в домовину...

Не вертаються три брати,
По світу блукають,
І три шляхи широкії
Терном заростають.

Тарас Шевченко.

КОМІСАР ОСВІТИ ЧИ КУПЕЦЬ?

Харківські „Вісти" доносять, що народний комісар освіти Гринько виїхав на днях за кордон до Німеччини, де веде енерґічно працю за придбанням літератури, приладдя, паперу, пер, олівців, чорнила, радирок, хемікалій і т. д. В тому напрямі поробив він уже цілий ряд замовлень і значну частину виcилок з закордону вже одержано.

УКРАЇНЦІ ВИСТУПАЮТЬ З НАЦІОНАЛЬНИМ СПІВОМ І ТАНЦЯМИ НА МІЖНАРОДНІЙ ВИСТАВІ В АСТОР ГОТЕЛИ В НЮ ЙОРКУ.

В пятницю 27-го с. м. о год. 8. вечер, на міжнародній виставі національних танців, що відбудесь заходом Тов. „Амерікас Мейкінг" в якій 30 ріжних народностий беруть участь, виступлять також і Українці.

Визначнійші Американці одушевлені концертами Українського Національного Хору в Карнеґі Гол і Гіподромі, забажали, щоби Українці виступили еще раз зі своїм хором в полученню з народними танцями на цій виставі.

У виставі, яка буде тревати тільки оден вечер і на яку змістититись може тільки 6.000 людей по 200 з кождої народности за запрошеннями і буде відбуватись на трох поверхах найбогатшого готелю Астор в Ню Йорку, Українці будуть виступати три рази. Так виступаючі як і гості е прошені по можности явитись в історичних народних строях.

Програма цеї вистави е зладжена так, що подабає більше на міжнародні вечерниці чим на виставу, бо вся публика буде гуляти звичайні американські танці а в перервах між загальними танцями виступати будуть поодинокі національні ґрупи пописуючись своїми народними танцями.

Українці з Ню Йорку і околиці, що хотять взяти участь як гості, мусять скоро зголоситись до Укр. Комітету 30 Іст 7-ма улиця в Ню Йорку, бо всего лишається 150 місць в ціні: по $1.25 для женщин, $1.75 для мущин а для пари разом $2.50. Це щось небувалого і хто спізниться, невіджалує.

УКРАЇНСЬКА ШКОЛА У ВІДНІ.

Українську школу у Відні заснувала місцева секція Українського Жіночого Союза у Відні з кінцем цвітня 1921 р. Протягом перших двох місяців оставала школа під зарядом Жіночого Союза, який і фінансував її.

Дня 2. липня 1921 р. з ініціятиви місцевої секції Жіночого Союза були скликані збори родичів шкільних дітей і представників деяких українських товариств у Відні, на яких утворено шкільний Комітет, котрий і перебрав на себе дальше ведення школи.

Комітет є організацією аполітичною і надпартійною та ставить своїм завданням удержання у Відні української школи і піддержку здібнійших дітей незасібних родичів до здобуття середної або фахової освіти в місцевих німецьких школах.

Цілию школи є научити зденаціоналізованих дітей українських емігрантів у Відні, переважно дітей робітників, рідної мови, а в дальшім розвитку школи — рідної історії і письменства, розбудити у них любов до свого рідного та сим способом зберегти їх для свого народу і краю.

До української школи ходять діти, що побирають правильну шкільну науку в місцевих німецьких школах, отже є вона для них доповняючим курсом українських предметів — читання і писання по українськи, співу українських пісень і проч.

Школа міститься в клясі німецької публичної школи 2 округа, при Пацманітенґассе ч. 17. Наука відбувається три рази на тиждень, в понеділок, четвер і пятницю, від 3. до 5. години по полудни. Учителем школи є п. Роман Ставничий.

В першім шкільнім році 1920-21, школа фукціонувала від цвітня до серпня 1921 р., в 1921-22 році шкільнім — цілий рік, в біжучім шкільнім році наука в школі почалася в другій половині вересня.

Число учеників в школі не все було однакове, на початку істновання школи було їх 26, під кінець минулого шкільного року тільки 14, тепер є в школі 17 учеників. Найважнійшою причиною зменшення числа учеників є відставання їх в науці в німецьких школах і батьки уважають обтяжуючим для дітей посилати їх ще й на науку української мови. Далі трудности справляє розкиданість дітей по великому місту.

В цілях національного освідомлення дітей, які перебувають переважно в німецькім діточім окруженню і в атмосфері німецької культури, шкільний Комітет улаштовує для них та при їх участи ріжні вечірки та прогульки.

В 1921-22 шкільнім р. шкільні діти брали участь в театральнім представленню „Кози Дерези", в робітничому святі революції, в миколаєвському діточому святі, де відограли пєсу І. Франка п. з. „Суд св. Миколая" і воступали з співами, в Шевченківськім святі, а вкінци в вечірці „Діти-Дітям", дохід з якої був призначений по половині на школу і на голодних дітей на Україні. Ся вечірка була виповнена діточими співами і декляматиями, грою школярів на скрипках та історичною пєсою „Козацькі діти".

Ся послідня вечірка відбулалася з значним матеріяльним і великим моральним успіхом. Публіка з великим признанием висловлювалась про школу, а шкільні діти мали нагоду безпосередно взяти участь у несенню помочи для своїх голодаючих братів школярів на Україні, — на виручені з вечірки гроші закуплено було ріжних віктуалів на 63.710 К. і переслано до Київа для шкільних дітей.

Школа утримується на жертви суспільности і датки родичів дітей та товариств, які входять до шкільного Комітету. Видатки на утримання школи виносили в часі від 2. липня 1921 р. до 12. лютого 1922 р. 102.926.40 К., а часі від 12. лютого до 17. вересня 1922 р. 317.-391 К і 5 кч. З причини шаленої дорожні місячний видаток на утриманне школи в біжучім шкільнім році піднісся до такої висоти як піврічне утримання школи в минулім році, а фонди Комітету є на вичерпанню.

Єдина українська народна школа у Відни зможе дальше істнувати, коли їй прийде в поміч американська еміґрація, бо місцева еміґрація так зубожіла, що не може дати їй великої помочи.

Головою шкільного Комітету є п. Анна Жук, Відень, VIII, Йозефштедтерштрассе 79, дв. 18, на її адресу треба слати датки на школу.

ЧЕСЬКИЙ ГОЛОС ПРО СХІДНУ ГАЛИЧИНУ

Під нагаловком Східна Галичина містить пражська ґазета „Трібуна" передовицю дня 23. вересня с. р.:

Чотири літа від покінчення війни істнує в Европі держава, яка не має тривалих границь. Між тим, коли змаганням кождого иншого народу було свій край як найшвидше закріпити границями, проявляли Поляки змагання зовсім иншого роду. Границі визначені Польщі мировою конференцією видалися їм за малі, щоби признати їх дефінітивними. Повних три роки по відбудованню своєї держави працювали польські голови над далекосяглими концепціями, та снили про велич своєї вітчини, якої історичні границі з XVII століття повинно ся відновити.

На орґанізаційну і консолідаційну працю в Польщі була ще пора. Варшава не старалася вщіпити народови думку про систематичну й творчу працю, але розбуджувала в ньому ідеї великости й виховувала його в романтизмі. Ще до минулого року не мало польське громадянство важнійшого діла, ніж любуватися поглядом на величанські мапи, закриваючі майже кожде виставове вікно, а унаглядннюючі польську велич й славу з часів Володислава IV. — Урядова Варшава не була ні трохи скромнійшою від провінції. Віддалася зовсім пристрасти великости і вже в році 1919 післала свої війска до Сх. Галичини, щоби поширити своє панування на сю чужу країну. Хоробливий ґенерал Галлер, ведучи польські леґіони проти Українців, занятих тоді вповні внутрішньою орґанізацією української держави, заспокоїв своєю побідою на якийсь часок безмірні бажання Поляків, — а ті вже в р. 1920 переводять в діло другу концепцію, себто йдуть походом на Київ, колишню політичну ціль варшавських королів.

Нині Польща вже частинно вилінилася зі свойого романтизму, а згадка на коротку минувшину немила навіть найбільшим її патріотам. Поляки зачинають розуміти, що романтична політика відтягнула їх від необхідної праці й опізнила внутрішній розвиток їх краю. Хронічна кріза економічна й політична є одним з найтящих наслідників польської легкодушности.

Польща вправді розширила свої границі на десятки тисяч квадратових кільометрів, одначе позбулася спокою й добробуту, а сього їй найбільше потреба з поміж европейських держав. Своєю політикою витворила умови для далекосяглих конфліктів з сусідними краями й народами, яких відношення супроти освободженої Польщі наповнене на довгі часи почуванням недовіря, ба навіть ненависти. Маємо на думці передовсім взаємини Польщі до західних Українців, які негайно після розвалу Австро-Угорщини взялися вельми інтензивно будувати у Сх. Галичині самостійну републиканську державу. Хто знає галицьких Українців, той знає, що се нарід, якого культура не багато низча від польської. Доказали се вони при творенню власної держави, коли вспіли скоро зорґанізувати здисциплінавану армію й управильнити залізничу комунікацію в такій мірі, в якій не було того тоді навіть у нас в Чехословаччині. Вибраний народній сойм західно-український посвятився цілком пацифікаційним і законодатним задачам. Сх. Галичина була понад три роки тереном завзятих боїв, а її населення принесло в жертву світовій війні майже стільки майна й життя, що нарід сербський і бельґійський. Коли візьмемо під увагу, в якому збідованому стані знаходилася Східна Галичина по війні, то мусимо ствердити, що тільки люде повні пожертвовання, що люблять свій нарід і край, могли в девяти місяцях створити так велике й подиву гідне діло, як пацифікація й адміністраційно-культурна орґанізація західної України. Европа повинна би оцінити ту працю, бо дай нині, коли східно-галицька територія під польським режімом перемінилась в Македонію.

Українці у Сх. Галчині творять компактну масу й не можна їх в розумінню державної або міжнародньої політики вважати народньою меншиною польської держави. Великі держави вже чотири роки не признають претенсій Польщі до сеї території — а через се, що Найвища Рада проголосила польську окупаційну адміністрацію провізоричною, зміцнила в Українців переконання, що їх недобровільне пожиття з Польщею не потріває довго. На сих психольоґічних підставах і на свідомости, що Поляки заняли Східну Галичину на свою шкоду й проти волі великих держав, витворився стан, який нам позволяє прирівняти Східну Галичину з Македонією або бурливою Ірляндією.

На днях оголосила варшавська влада окремий статут, який надає Східній Галичині певного рода автономію. Вчинила се тому, що боїться вирішення Союза Народів, який може вирішити про долю західньо-української території инакше, ніж по думці польських бажань. Українське населення висловилося одначе проти автономії, а його заступники в Женеві заявили Союзови Народів, що не приймають спроб Польщі визначувати державно-правне становище Східної Галичини. Польські представники заперечують за границею силу укрїнського опору, та проте не мають відваги запропонувати вирішення східно-галицького питання шляхом плеґісциту.

Стараємося жити з Польщею в згоді й уникаємо всього, що моглоб попсувати геськo-польські взяїмовідносини. Колиж ми боронимо мимо того права міліонів галицьких Українців, і коли не хочемо, щоб установа, якою є Союз Народів, леґалізувала стан, витворений насильством проти інтенцій вирових договорів, то ми переконані, що сповнюємо лиш добре діло для мира.

Думаємо, що становище чеського народа до спору польсько-українського мусить бути таким самим, яким було становище Паляцького й Ріґра у Кромерижському соймі, де наші представники огнистими словами боронили Українців перед спробами західно-галицьких Поляків заперечити тодішним Русинам право східно-галицького самоврядування. Паляцький добре радив тоді Полякам, щоби у власному інтерені й в інтересі славянської демократії не легковажили значіння українського народу, який скоро доросте до свойого великого завдання в Европі, мабуть найважніщого між Славянами.

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДА"

Вячеслав Будзиновський.

ПЕРЕВЕРТНІ.

Оповіданне з середини 16-сотих років.

(5)

— Мені такий дурний вартовий тут непотрібний. Іди собі до чорта!

— Тепер, пане, чорта не згадуйте... Не викликуйте вовка з ліса.

Вартовий перехрестився.

— Отже іди на велике подвіре. Там будеш мати товариство другого вартового. Пильнуйте, щоби хто від подвіря не вліз до баштових сіний... Шуруй!

Коли вартовий відійшов, Пятницький засунув за ним двері, вернув до башти і все те, що відклав був виніс на подвіречко під баштою. На подвірю під стіною башти ще лежала купа каміння вибраного при копанню керниці.

— Я сварив, що каміння ще не винесли, а воно тепер стане мені в пригоді — подумав.

Став збирати се камінне і носив до башти. В башті і на подвірю порався майже до самого рана. Досвіта позвав вартового і приказав йому стояти в сінех перед дверми башти.

— В само полудне збудиш мене. Як би я не хотів встати висип на мене ведро води! Пішов до своєї спалні і ляг спати. В полудне вартовий ледви стяг його з ліжка.

— Ти не боїшся там спати? — спитала його жінка, коли прийшов обідати.

— Або що?

— Вартовий чуда розказував про те, як там щось товчеся. В цілім замку про ніщо тепер не говорять, як про ту керницю на баштовім подвірю.

— Соромно мені признатися, але і я був троха в страху. І я чув. Як вснув, то лише тому, бо довга безсонниця одоліла мене.

— Замуруй вхід на подвіре і до тої комнатки.

— Хиба зроблю так. Ся керниця й так непотрібна. Недокопалися до жили водної, та Бог знає, чи виплатиться дальше копати. Тепер керниця не дає і пять ведер на день. Замурувати треба ще й на те, щоби хто з даху не спустився на подвіре і кімнаткою не дібрався до башти зі скарбами. Виходу з кімнатки до сіний не треба замуровувати. Шкода. Вистане замурувати вихід з кімнатки на подвіре.

По хвили вже все населенне замку знало; що вартовий не брехав, бо й пана нечиста сила напудила, так що він приказав замурувати вихід на се несамовите подвіре.

Перед заходом сонця Пятницький казав осідлати коня, приторочив до кульбаки клунок і виїхав з замку. Пустився лісом в сторону Девятник. В лісі була колиба смоляків. Тепер стояла пуста, бо смолярі щезли. Очивидно пішли на схід, пристали до загонів, бо се давало ліпший зарібок, ніж витоплюванне смоли. Пятницький зайщов до колиби, скинув з себе верхний одяг та шапку і надяг инші. Шляхтич перемінився в міщанина. З клунка добув ще штучну бороду і причепив собі. Се, що з себе скинув, лишив в колибі, сів на коня і поїхав дальше. Їхав яку годину.

— То мабуть там — подумав побачивши світло.

Справив коня до світла і за яких пять мінут станув перед невеликою хатчиною, перед корчмою. Зліз з коня і заковтав у двері. Мусів повторити, бо ніхто не озивався. Нарешті почув кроки.

— Не гримай, бо ми не глухі!

— Відчини паршивий жиде!

— В сих часах відчиняти?... Як не знаємо хто ти і що занапасть?

— То скажи мені песя віро, чи мочиморда Панько Бакаїм у тебе? Як ні, то де його знайти. Ти безперечно знаєш.

Панько Бакаїм був один з тих очайдухів, що наймалися кождому, хто потребував очайдухів, пусте, до якого діла. Був неоціненою силою при шляхотських заїздах. Хто був щедрий, тому служив з цілою своєю ватагою. Йому було байдуже, хто проти кого наймає його. Чув, що пани говорять „варт Пац Палаца а Палац Паца". Він повторяв се, додаючи, „яке їхало таке здибало". В одній кампанії служив Тацови проти Палаца, то в другій, як Палац заплатив ліпше, нанимався Палацови проти Паца. Всеж таки він мав свою мораль і свою „честь" настілько, що коли в якій баталії вступав на службу до одного, то видержував при нім до кінця баталії. Противник не підкупив би його ніякими скарбами світа.

— Зажди, — відповідав спокусникови — аж скінчиться сей інтерес. Тоді побалакаємо то може переліцитуєш теперішного мого пана.

Пятницький знав Бакаїма і Бакаїм знав його, бо оба були не в однім поході, неодин шляхотський двір сплюндрували і пустили з димом.

— Бакаїм? Панько Бакаїм, кажеш? — відповів жид. — Я таких опришків не впускаю до себе. Іди з Богом!

— Не бреши, паршику! Я добре знаю, що мочиморда Бакаїм, як немає роботи, то все сидить у тебе, мочить морду. Як нема в тебе, то ти знаєш, де він.

— Не знаю. Відчепися. Іди дальше з Богом, питай за ним де инде!

Пятницький почув у сінях кроки другої особи. То Бакаїм почув, що про него бесіда, отже й собі вийшов до сіний.

— Зажди, Шльоймо, не проганяй. Сей голос не чужий мені. Хоч не знає нашого клича, бо не сказав його, він таки мусить бути з нашої фамілії. І кличе мене мочиморда. Мене звуть так лише мої найблизші товариші. Возьмім його на пробу. Чи пізнасть мій голос?

— Хто ти? — гукнув Бакаїм. — Тут мочиморди нема.

— А хто тепер говорить, як не мочиморда? — відповів Пятницький. — Вийди на двір. Я з важною вістию до тебе. Не знаю, чи всі, що в хаті, можуть чути се, що тобі маю сказати.

— Вийду, — сказав Бакаїм і казав жидови відчинити двері.

— Він заблизько хати — каже йому жид. — Мара його знає, що він заодин, чи він сам і х то з ним. Може їх більше. Готові на силу влізти у хату, мені і тобі на біду..

Відступи від хати на двіста кроків! — крикнув Бакаїм. — Тоді вийду.

Пятницький відступив.

— Вже! — крикнув зіскакуючи з коня. Сін на камени і дожидав Бакаїма.

Двері відчинилися. З хати вигнувся хлоп. Жид зараз за ним назад запер двері і засунув засуву. Заки вийшов з хати, Бакоїм допевнився, що ніж за ременем. Підійшов до Пятницького і став йому призиратися.

— Хто ти? — спитав. — Я негоден нагадати собі, де й коли чув твій голос. Але було се не один раз.

— Пусте, хто я. Для тебе важна лише вість, з якою прийшов до тебе. Сідай біля мене і слухай.

— Розказуй! — Бакаїм сів біля Пятницького.

— Отже діло таке... В пятницькім замку тепер великі скарби.

— Для мене се не новина. В мене добрі очи й добрі вуха. Ті скарби в бічній башті.

— Була би велика шкода, як би вони впали в татарські руки, або в руки молойців Хмельницького...

— Ага! Отже ти прийшов від Пятницького, щоби мене найміти на сторожа сих скарбів?... Щоби я боронив замок і при тім погиб, або дістався в татарські лика... Гм... як добре заплатить, то я готов...

— Боронити замок?

— Як я у нім засяду з моїми хлопцями, то й чорти його не возьмуть.

— Не плети мені баляндрасів, бо я тебе знаю. Щоби не гайнувати часу забавою в піжмурки; щоби тобі показати, що добре знаю тебе, та що ти мусиш говорити зі мною щиро, зараз скажу тобі, як ти загадав замок оборонити... Ти хочеш найматися на оборонця замку. Се правда. Але коли замок вже буде в руках твоїх опришків, то ти, ще й може стягнувши під замок більшу ватагу, виріжеш всіх, що є в замку і забереш скарби.

Бакаїм зміркував, що не з дурнем має діло. Він справді загадав замок вирабувати, але не так, як то тепер закинув йому незнакомий. Він хотів усадовити в замку якого спільника, і тоді, коли наближаться козаки, або хлопські загони, при помочи того спільника в замку дібратися до середини і до скарбів. На те вже й зорґанізував ватагу і лише ждав на загони. Тепер гадав, що незнакомий справді хотів наймити його на оборонця замку. Се, очивидно, було йому дуже на руку. Таке прискорило би і улекшило би рабунок, бо не потребував би ділитися з таким великим числом спільників.

— Отже, щож ти хочеш від мене? — спитав Бакаїм. — Я гадав, що ти хочеш мною і моїми хлопцями скріпити ґарнізон замку. Тепер бачу, що ні, бо гадаєш, що я сам вирабувавби замок, ще й всіх в замку вирізав.

— Я сказав тобі, що шкода будоби, коли би скарби впали в руки чужих. Хоч у тебе не бараняча голова, ти не вирозумів мене. Отже скажу яснійше... Було би шкода, як би скарби впали в руки чужих... Чи не ліпше було би, як би ними поділилися... ми оба?... Але без проливу крови, без руїни замку. В загалі без великого крику. Ось так: Зайти, взяти і щезнути як камінь у воді.

— Воно не зла гадка. Але, сказати лекше, ніж зробити. Той замок мабуть затвердий горіх на мої і твої зуби. Я вже підсилав людий. Не йде. Не впускають нікого чужого. Не приступиш.

— Я проведу. Лиш коби пару хлопців. Ти знайдеш таких. Але сторонських. Сусідів в такім ділі небезпечно брати.

— Маю таких. Вже прийшли передні сторожі... аґенти від полковника Перебийноса. Їх задача виникати богаті й слабо боронені двори й замки. Перебийніс веде свою черню лише там, де є чим поживитися. Вже й сюди прислав звідунів, бо чув що пятницький замок повний скарбів. Але ліпше було би випередити його, щоби, як ти кажеш, не ділитися з таким великим числом спільників.

— Звідки він знає, що в Пятницях скарби?

— Розголосили дурні шляхтичі з сих сторін, що пристали до козаків. Було їх десять, чи одинацять. Свої скарби захистили в Пятницях і, не кажучи нікому, куди йдуть, прокрадалися до Хмельницького. На свою біду зустрілися з хлопським загоном Перебийноса. Було там яких пятьсот хлопів. Шляхтичі урадувані просять хлопів, щоби їх справили на дорогу до „нашого батька Хмеля".

— „Не треба вам Хмеля", відповіли хлопи регочучи. Ми самі зваримо пиво без хмелю... Випєте... Ану, пани! Злізайте з коний!"

— Шляхтичі-повстанці добули шабель. Зарубали кільканацять напастників, але не їх сила була подужати решту. Хлопи постягали їх з коний і обдерли.

— „Як би ви були послухали нас, і шаблі лишили в піхвах", промовив отаман ватаги, то ми були би лише продали вас Татарам. Батько Хміль був би вас викупив, бо ви наші і йшли до него. Але ви зарубали на смерть кількох наших товаришів, деяких покалічили. За се повиснете!"

— „Алеж люди добрі!" звернувся до них один шляхтич. „Самі знаєте, що ми не Ляхи, не вороги ваші. Ми до вас, до козаків. Ми також вибралися бити Ляхів. Ми до Хмельницького. Що він скаже, як провідає про ваш розбій?!"

— „Мерці не говорять", відповіли. „Як всі повиснете, то не буде кому понести вісти до него. Саме тому треба повісити вас, щоби ви немогли розказувати про се, що ми вас злупили... Впрочім... наш отаман не Хмельницький, а Перебийніс. Він казав нам перебити всіх панів"...

(Дальше буде).

ІРЛЯНДСЬКИЙ СПОСІБ БОРОТЬБИ В ГАЛИЧИНІ.

(Звідомлення військової канцелярії диктатора Західно-Укр. Нар. Републики). Події за час від 13. до 23. вересня 1922 (зібрані після донесень краєвих часописий).

I.

В ночи з 12. на 13. вересня підпалено фільварок в Любичи Королівській.

13. вересня спалено на фільварку в Будцневі пов. Тернопіль 7 стирт збіжа. Шкода виносить 60 міліонів пол. марок.

13. вересня підпалено фільварок гр. Бруніцкого в Любині Великім. Шкода 100 міліонів пол. мар.

В ночи з 13. на 14 .вересня поперетинано всі телегр. і телефонічні дроти на лінії Сапіжанка—Честинь. Около 500 м. дроту скрадено.

В ночи з 14. на 15. вересня підпалено кілька стирт збіжа на фільварку в Реклинци.

Слідуючої ночи підложено на тім самім фільварку знов огонь під кілька стирт. Повстали за обома разами шкоди великі.

15. вересня згорів цілковито фільварок станиславівського воєводи Юристовского в Курівцях пов. Тернопіль.

В ночи з 15 на 16. вересня підпалено стирти збіжа на фільварку в Туринці.

Тоїсамої ночи підпалено стирти збіжа на фільварку в Деревни. Шкода многоміліонова.

Тоїсамої ночи перетято всі телеграфічні і телефонічні дроти на великій просторони на лінії Жовква-Мости Великі.

В ночи з 15. на 16. вересня підпалено двірські забудовання в Люблинци пов. Чесанів. Всі забудовання і весь сегорічний збір збіжа згорів до тла. Шкода около сто міліонів.

В Журавци підпалено двір і стирти збіжа. Згоріло дві стодоли і шопи в машинами рільничими. Шкода сто міліонів п. м.

В тім часі підпалено фільварок гр. Потоцкого в Глинянах і згоріло кілька стирт збіжа на фільварку в Ліску Королівськім під Глинянами.

В повіті Теребовля зайшло в тім часі 4 случаї підпалу дворів, між иншими згоріли двори в Антонівці і Заславе.

В борщівськім повіті згоріли в тім часі два фільварки.

В ночи з 17. на 18. вересня поперетинано і зірвано всі телеграф. і телеф. дроти міх Камінкою Струм. а Мілятином, при чім триста м. дроту скрадено.

Тоїсамої ночи поперетинано також телеґ. і телеф. дроти коло Зелехова пов. Камінка Струм. Часть дроту скрадено.

18. вересня підпалено стодоли збіжа на фільварку в Ожомлі пов. Яворів, власність гр. Чосновскої.

18. вересня згоріло обісте, весь мертвий інвентар та збіже люстратора лісів і дібр державних Гречля в Долині.

В ночи з 18. на 19. вересня підпалено фільварок в Бушковицях пов. Перемишль. Згоріли всі двірські будинки і весь сегорічний збір вартости понад сто міліонів п. м.

Тоїсамої ночи підпалено фільварок в Малковицях ,той сам повіт, який горів без ратунку через три дни. Згоріли всі будинки господарські і всьо збіже. Шкода многоміліонова.

Рівночасно підпалено на фільварку Єлінка пов. Рава Руська збіже. Шкода 42 міл. п. м.

В Печеніжині підпалено будинок староства. Згоріла одна стіна будинку і всі акта шкільного інспекторату.

В тім часі спалено дім польської школи в Рибниках коло Бережан і двори в Узлові, Підгайчиках, Підлісках, Підбірцях, Ізидорівці, Семках, Кожухові.

В ночи з 20. на 21. вересня підпалено двір в Міринцях, пов. Перемишль, власність гр. Любомирскої. Шкода дуже велика.

Тоїсамої ночи підпалено три великі стирти збіжа на фільварку в Девятниках, власність тої самої графині.

Тої ночи підпалено також стирти збіжа на фільварку в Зеленці пов. Перемишль, власність п. Дружбацкого.

В Угорниках пов. Станиславів, кинено бомбу до помешкання війта Прокопа Чубея, яка експльодувала. На дверях мешкання прибито напись „смерть хруням". Війт сей допомагав Полякам активно в передвиборчій акції.

В Хотіни коло Калуша підпалено збіже в дворі княгині Лосьової.

В Вербіжи пов. Коломия убито одного із членів гуцульської делеґації, яка їздила з чолобитнею до Пілсудського.

21. вересня підпалено збіже на фільварках в Кутах пов. Радехів і Антонові пов. Жовква.

23. вересня підпалено на фільварку в Гуйчім пов. Рава стодоли повні збіжа і фільварок Зичка той сам повіт. Шкоди в обох случаях многоміліонові.

ПРАВДА ПРО „ТАРҐІ ВСХОДНЄ"

(З львівського „Слова").

„Кресові" а в першу чергу львівські Поляки хотять всяким робом доказати, що Східна Галичина зі Львовом є нерозривною частиною Польщі, що Польща без Сх. Галичини і Львова не зможе жити, бо цей край становить життеву підставу польської держави. Щоби надати своїм твердженнєям бодай тінь правдоподібности, вони не перебирають в способах. Одним з таких способів, якими Галицькі Поляки шовіністи хотять затуманити очі загряниці і додати духа деяким упадаючим „родакам", були „Тарґі всходнє". Видумали ті „тарґі" тому два роки львівські шовіністи, щоби ратувати славу „польскосці" Львова і „кресів" та показати „наглядно" заграниці, що Польща буде для Заходу мати значіння переходового моста на Схід лише тоді, коли матиме безпосередні границі з Росією, отже коли Східна Галичина буде належати до Польщі. Ця політична ціль без сумніву була першою цілию організаторів „тарґів".

Друга ціль була більше егоістичного штапдерська. Деяким польським панкам не конче патріотам — захотілося коштом наївности „родаків" наповнити свої кишені і зробити ніби то діло, яке в очах польського загалу поставить їх на степені високого патріотизму. Кождий прецінь знає, що Польща тепер немає нічо до виставлювання і до продажі за границю, але чи це кому що зашкодить, наробити багато шуму й голосу й роздзвонити по світу великий економічний розвій Польщі? Заки що буде і заки вийде правда на верх, що вже й сталося, можна буде заробити.

З фяском під економічним зглядом лучиться і фяско політичних цілей „тарґів", тому ми коротко представимо, як скандально скінчилися I і II „тарґі" у Львові, зазначуючи при тім, що всі дані берем таки з тої частини польської преси, яка сказала „своїм" правду в очі. Не хосен але шкоду Польщі взагалі а Львовови й „кресам" з окрема принесли „Тарді Всходнє". Річ в тім, що тамтогорічні й цьогорічні „Торги" мали в четвертій частині ексіонати чужих виробів: німецьких, чеських, французьких і анґлійських. При тім належить зазначити, що й багато з польських виставців не були фірмами лише посередниками або просто крамарями, які виставляли несвої а чужі, в фабриках і в гуртівників закуплені товари. А тимчасом всі заграничні виставці, що приїхали до Львова, представляли собою великі фірми. Не дивниця, що в „трансакціях" переважив імпорт, масу товарів стягнено з заграниці на польський ринок, що спричинило велику дорожнечу а з тим упадок польської марки. Для зрозуміння, як повинні виглядати такі торги, наведемо, що прим. чеський торг в Празі мав лише 4 проц. чужих виставців, а решта все було чеське. Були отже великі замовлення на експорт за границю а за тим пішло і піднесення чеської корони. Але розуміється, що щоби „торги" вдалися й принесли успіх, треба мати дійсно свій розвинений промисл а не туманити людям очей і будувати все на штучних підставах, що дуже скоро поваляться.

Один Англієць, що случайно був у Львові підчас „тарґів", заявив, що це лише наркотик на хвилеве забуття власної польської нужди. Хісна ніякого з тих „тарґів" нема сказав Англієць бо ціла заграниця дуже добре знає, що Польща нічо не має і за посередників в зносинах з Росією й Україною ніхто Поляків не візьме, бо Анґлійці і Німці а навіть такі польські приятелі, як Французи, поробили вже з Росією поза польськими плечима дуже корисні для себе торговельні умови, про які Полякам і не снилося. Нічо не помогла й самохвальба, що Поляки є знатоками Сходу; Західні купці пізнали Росію й Україну, без них і говорять зі Сходом безпосередно, маючи на зглядi величезні його природні скарби.

Впрочім прим. цього року „Торги" не мали й не могли мати ніякої лучности з Україною й Росією, а тим більше не було ніяких посередників між західними купцями і купецькими підприємствами зі Сходу, — бо від кількох місяців границя на Збручі і висше. на Волині щільно замкнена.

Для Галичини і Львова з окрема принесли „Тарґі" ту шкоду, що двома наворотами зросла тут доріжня на артикули першої потреби, які все підчас „тарґів" ішли в гору, щоби вже ніколи не сходити в долину. Як оплатилися „Тарґі", свідчить хочби те, що Заряд їх винен Маґістратови Львова за площу і світло понад 20 міліонів марок, і доси ще не віддав ні феника. Всі трансакції, які оголосив Заряд Торгів, а які ніби то сягають високих міліярдів, є висані з пальця, або сфінґовані на підставі квестіонарів, виповнених виставцями без підписів!

Подібно як перші так і другі „Торги" скінчилися цілковитою невдачею. Виставляючих було богато більше як покупців, так, що виставці покидали „Торги" огірчені, що наробили собі богато коштів (що коштує нині спровадження якоїнебудь машини з Австрії або з Чех до Польщі!) а не зробили ніякого інтересу. В трете здається „Торги вже й не відбудуться, бо показалося, що такі ярмарки вже взагалі належать до давних пережитків, коли то ще не було зелізниць і телеґрафів а купці зїжджалися раз на рік, щоби з собою порозумітися. Нині можна зробити те саме письменно почтою, без великих коштів і ризика.

До невдачі „Тарґів" причинилися ще й инші обставини, політичного характеру, а то анормальний стан в Сх. Галичині, чого доказом для тамтогорічних заграничних гостей були револьверові стріли під львівським ратушем в сам день отворення „Торґів" а цього року замахи на зелізниці на провінції. Які у нас „нормальні" відносини, показали самі Поляки, виставляючи підчас цьогорічного отворення навколо ратуша сотню узброєних по воєнному жовнірів для забезпечення спокійної вечері гостям, що були запрошені до ратуша. Ті багнети і шоломи, які шпалерами були уставлені на вулицях, якими їхали гості, і коло ратуша, були найкращим доказом, що Польща взагалі й Сх. Галичина особливо не надається тепер до спокійного розвитку і до „Тарґів всхідних".

ЧУЖОРОДНЕ НАСЕЛЕННЄ В ШИКАҐО, ДІТРОЙТ І КЛІВЛЕНД.

(З Цензусового Бюра в Вашінґтоні).

З кождої сотні осіб, яких бачите на вулицях Шікаґо, можете з деякою певністю допускати, що 30 людей в тій сотні — іміґранти, що переселились в Америку з якогось заграничного краю; 42 — се діти іміґрантів; і тільки 28 голов в тій сотні — се Американці „старого роду", котрих діди жили вже в Америці. Виходить такий рахунок з послідної переписи, яка поміж 2,701,705 головами населення Шікаґоналічила 805,482 осіб роджених за границями Злучених Держав і 1,140,816 осіб роджених в Америці, та з батьків чужинців, які сюди примандрували, разом значить 1,946,298 осіб (72 процент всеї людности міста) чужого кореня.

Мало не ціла четверта часть того чужо-коренного населення Шікаґо, а саме 431,340 осіб, подала німецьку мову як свою рідну, значить як ту мову, якою або вони сами або їхні батьки говорили дома перед приїздом в Америку. До анґлійської рідної мови признались 357,370 мешканців Шікаґо (Анґличане, Шотляндці, Айриші), до польської 318,338; до жидівської та еврейської 159,518, до італійської 124,457, до шведської 121,386, до чеської 106,428. Инші національности мають в Шікаґо по менш як сто тисяч земляків.

Трохи менше „форейнерське" є місто Дітройт, в якого населенню 993,678 голов налічено 289,297 або теж мало не 30 процент іміґрантів, та за те розмірно менше, а саме 348,771 (34 процент) чужородців другого поколїння (дітей іміґрантів), а більше давніщих Американців (36 процент). Чужинецьке населеннє в Дітройт має теж трохи инший характер як в Шікаґо. На першім місци стоять в нім Анґличане, Шотляндці. та Айриші (190,553 осіб з анґлійською рідною мовою), Поляки (128,648) і Німці (126,-421). Чергою слідують Жиди, і Італіяне. та лише з приблизно по трийцять тисяч голов.

Майже рівно 30 процент іміґрантів є теж в населенню Клівленду, а саме 239,539 поміж 796,841 головами всего населення. На чужородну людність другого поколїння (дітей іміґрантів) припадає 39 процент, а на Американцв „з діда" 31 процент. Що до рідних мов, то чужородне населеннє Клівленду теж більш мішане як в Дітройт. 120,744 осіб подало як свою рідну мову німецьку, 93,110 — анґлійську, 65,841 — польську, 43,997 — чеську, 42,134 — мадярську, 35,627 — італійську і 30,383 — жидівську.

СЛІДОМ ПАЛЬЦІВ.

В Ню Йорку арештовано оногді одного Едґара Сатона, проти котрого ріжні великі нюйорські купецькі фірми піднесли були закиди, що він обманював їх, даючи їм при нагоді закупок, до розміняння ріжні чеки на поважні суми. Коли поліція порівняла відтиски його пальців, показалося, що цілком припадково попала вона на дуже зручного пташка, який вже відомий не в однім американськім місті. Мав він бути арештований у Філядельфії, Шікаґо, Торонто, та богато других містах Америки. Всюди його арештовано за той самий злочин: за виписування безвартісних чеків. В декотрих місцевостях він навіть був вже арештований та відзискав волю лишень завдяки високим кавціям. Нюйорський суд установив його „бейл" на рідку височину 25,000 долярів.

ПРО КОНЦЕРТИ У. Н. ХОРУ.

Просимо наших дописувателів подавати нам бодай короткі звідомлення про побут і концерти У. Н. Хору в поодиноких місцевостях.